

Ýmislegt um Landhelgisdeiluna

Bjarni Benediktsson – Stjórnmal – Dóms- Heilbrigðis- og Iðnaðarmálaráðherra – Landhelgismálið –
Júlíus Havsteen – Einar Olgeirsson – *Síldveiðar útlendinga á Íslandsmiðum*, Mjólnir, 31. ágúst 1949 –
Minnisblöð og uppkast – Utanríkismálanefnd

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Stjórnmalamaðurinn
Askja 2-25, Örk 1

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Fundur utanríkismálanefndar 8. janúar 1948.

I.

Landhelgismálið.

.....

Einar Olgeirsson lýsti sig sammála því, að nauðsynlegt væri að athuga málið vel, því lausn þess væri miklum vanda bundin. Hann taldi álitserðina skýra það sem hún næði, en fannst að hún hefði átt að koma meira inn á sögulegan rétt vörn. Það væri ekki fyrr en eftir stofnun lýðveldisins, eða frá 1940, að vér hefðum samið sjálfir um málefni vor við erlend ríki. Áður hefðu samningar vorir verið gerðir af annari þjóð og værum vér varla moralskt skuldbundnir af slíkum samningum þótt þeir væru taldir juridiskt bindandi. Um landhelgissamninginn frá 1901 sagði hann, að hann mundi hafa verið gerður gegn vilja vorum. Aðalgrundvöllurinn að málstað vorum er hinn náttúrlegi réttur vor til landhelginnar og hagnýtingar hennar, eins og aðrar þjóðir gætu hagnýtt sér lönd sín. Fiskveiðarnar væru aðalatvinnuvegur vor, á þeim lifði þjóðin. Til þeirra ættum vér sama móralska rétt og t.d. Bandaríkjamenn til olíulinda á hafsbotni. Bandaríkjastjórn hefur með yfirlýsingu talið sér rétt til yfirráða yfir slíkum olíulindum, og gerði hann ráð fyrir, að ef Bandaríkin hefðu haft jafnmikilla hagsmuna að gæta í sambandi við fiskveiðar, hefðu þau í talið sér hliðstæðan rétt til yfirráða yfir þeim.

.....

Einar Olgeirsson taldi það vera beint tilveru skilyrði fyrir ísl. þjóðina að fá þessi réttindi. Vér höfum verið kúgaðir frá að hagnýta þau, því að vér höfum ekki getað látið óskir vorar og skoðanir í ljós. Hann

taldi álitgerðina greina milli tveggja þjóðahópa um sókn í málinu: 1) Þjóðir sem stunda veiðar hér við land, 2) þjóðir, sem stunda fiskveiðar í samkeppni við oss. En þessa sundurgreiningu taldi hann ekki nægilega og nauðsynlegt að reikna með þriðja hópnum, neytendabjóðum, því að þjóðir, sem eru langt frá sjó, svo sem þjóðir sem byggja Suður- og Austur-Evrópu vantar mjög fiskmeti og mundu því geta orðið oss að miklu liði í landhelgiskröfum vorum til að tryggja sér með þeim hætti, að Island geti verið forðabúr þeirra. Í áróðri vorum þarf að gera áætlun og má reikna þar með þessum þjóðahópi. Nauðsynlegt er að gera ferðaáætlun um sendiferðir fulltrúa vorra til þjóða, sem styðja málstað vörn, til að kynna þeim stjórnarmið vor og réttlætiskröfur. Ennfremur þarf að semja rit, t.d. á ensku, til útbýtingar til fræðimanna og áhugamanna víðsvegar um heim. Margir fræðimenn hafa áhuga fyrir þessu litla landi, sem hefur tekizt að vinna sjálfstæði sitt. Hann var fylgjandi því, að lagafrv. yrði samþykkt með einskonar valdayfirlýsingu er ekkert segir, hvernig vér ætlum að nota valdið. Síðar ætti að leita stuðnings þjóða, sem hefðu svipaða stefnu á landhelgismálum og vér, eins og Bandaríkjana og Sovétríkjana, vegna þess að vér vissum að aðal viðskipta og nágrannaþjóðir vorur væru á móti oss. Mikilsvert væri að fá stuðning þeirra tveggja stórþjóða, sem hann nefndi, í baráttunni gegn hinum. Þá væri æskilegt að fá þjóðir, sem hafa stundað lítilsháttar fiskveiðar hér við land, eða engar til þess að fallast á réttindi vor.

.....

Einar Olgeirsson áleit gott að reyna strax eftir lagasetninguna að fá viðurkenningu ríkja, sem frekar auðvelt væri að fá til að vinna fyrir málstaðinn og mikið

væri unnið við útilokun þeirra ríkja, sem ekki hafa hér hagsmuna að gæta og fá þannig moralskan stuðning þeirra gagnvart þeim erfiðari. Hann lagði áherzlu á, að reynt yrði að flýta aðalákvörðunum og aðgerðum í málinu. Afstöðuna til Noregs taldi hann sérstaklega erfiða og þurfa að athugast vel. Hann áleit að enda þótt gert væri ráð fyrir því í frv. að atvinnumálaráðuneytið setti reglur/lögunum, þá væri vafalaust rétt að ganga út frá því, að tilætlunin væri sú, að stefnurnar yrðu ákveðnar af hinum politisku flokkum að meira eða minna leyti. Ræðum. taldi ekki nægilegt að senda orðsendingar, heldur þyrfti að senda menn út til að tala máli voru og vinna áhrifamikla menn til samþykkis við málstað vörn, svo sem stjórnáráðamenn og fréðimenn. Í þessu sambandi mætti líka taka til athugunar aðstöðu vora á öðrum sviðum til viðskiptaþjóða vorra, t.d. um afhendingu á fiskmeti. Þær þurfa að vita, að við getum tryggt þeim ákveðið fiskmagn, svo að þær af þeim ástæðum styðji viðleitni vora. Hann sagðist að vísu ekki hafa athugað gaumgæfilega orðalag frv., en vildi láta samþykkja það e.t.v. með breytingum, og senda svo orðsendingarnar og sendimenn í áróðurskyni til útlanda.

.....

Einar Olgeirsson spurði hvort orðið "vísindalega" í fyrirsögn frv. væri ekki yfirvarp. Hann kvaðst skilja efni frv. þannig, að ekki væri tilætlunin að útiloka stækkun landhelginnar síðar meir og væri því hættulegt að tala einungis um vísindalega friðun, jafnvel þó það væri bara í nafni laganna, því að ekki væri útilokað að síðari aðgerðir byggðust á öðrum sjónarmiðum. Hann sagðist skilja frv. þannig, að það þyrfti ekki að skerða rétt Íslendinga sjálfra, heldur að vér réðum sjálfir hvernig

og hvað mikið vér gætum stundað veiðarnar, og taldi að það hlyti að vera mögulegt að koma þessu þannig fyrir.

.....

Einar Olgeirsson taldi óráðlegt að leggja fram frv. sem skaðaði einkarétt vorn til fiskveiða. Hann taldi oss verða að ganga eins langt í frv. og unnt væri, ef það í núverandi mynd ~~XXXXXXXXXXXX~~ framkallaði ekki aðgerðir frá öðrum ríkjum.

.....

Einar Olgeirsson: Frunvarpið er grundvallaryfirlýsing um mannréttindi vor. Þegar búið er að samþykkja það ætti áróðurinn að byrja og við reynslu þá, sem fengist af honum væri svo rétt að semja reglurnar. Varla yrðum vér dregnir fyrir alþjóðadómstól fyrr en þær hefðu verið settar.

.....

Fundur utanríkismálanefndar 8. marz 1948.

I. Landhelgismálið.

.....

Einar Olgeirsson kvaðst hafa gert ítarlega grein fyrir skoðun sinni áður, en hann hefði ætlað að halda fund um málið með flokksbræðrum sínum í dag. Hann áleit æskilegast að menn hefðu sem bezt samkomulag um afgreiðslu málsins, en nokkuð þótti honum frv. heimila viðtækar aðgerðir með reglugerðum.

.....

Fundur utanríkismálanefndar 9. marz 1948.

I. Landhelgismálið.

.....

Einar Olgeirsson sagði, að flokksmenn hans hefðu rétt málið og væru þeirrar skoðunar, að nauðsynlegt væri, að þing og ríkisstjórn væru sammála um afgreiðslu málsins. Hefði alltaf verið litð svo á í utanríkismálanefnd, að í frv. þessu væri fólgin yfirlýsing um yfirráðarétt Íslendinga. Hefði þá jafnframt verið gert ráð fyrir því, að athuga þyrfti undirtektir annarra ríkja áður en frekari ráðstafanir væru gerðar. Aðalatriðið kæmi því fram í fyrstu setningu 1. gr. frv. Hinsvegar væri einnig nauðsynlegt að samkomulag næðist um nánari framkvæmd á þessari meginreglu og teldi hann því hæpið að veita ráðuneytinu heimild til að ákveða reglurnar. Ríkisstj. mundi þannig fá of mikið vald. Þyrfti a.m.k. að fastákveða, að ekki væri hægt að minnka núverandi stærð landhelginnar og semja af sér gagnvart öðrum þjóðum. Vildi hann því leggja til, að 2. setn. 1. mgr. 1. gr. frv. félli niður og nokkrar aðrar breytingar á henni gerðar þannig að hún mundi hljóða svo: "Sjávarútvegsmálaráðuneytið skal með reglugerð ákveða takmörk verndarsvæða við strendur landsins og innan endimarka landgrunnsins og utan núverandi landhelgi, þar sem allar veiðar skuli háðar íslenskum lögum og eftirliti. Ráðstafanir þessar skulu gerðar að fengnum tillögum Fiskifélags Íslands og Atvinnudeildar Háskólan Íslands." 2. mgr. 1. gr. yrði óbreytt, en 2. gr. félli alveg niður. Taldi hann að ákvæði 2. gr. mundi opna leið til þess, að útlendum þjóðum yrði veitt hlunnindi meðsamningnum án þess að Alþingi yrði um spurt. Hinsvegar yrði að ganga út frá því, að á hverjum tíma væru gerðir samningar haldnir og greinin

Bein í Mjólni 31/8 1949

Síldveiðar útlendinga á Íslandsmiðum.

Föstudaginn 26. ágúst birtir Alþýðublaðið frétt frá Siglufirði um ágengni rússneskra síldveiðiskipa á miðunum. Frétt þessi er prentuð á forsíðu blaðsins með gleðgosalegum fyrirsögnum, er hljóða þannig:

"Alvarleg ágengni rússneskra skipa við íslenska síldveiðisjómenn á miðunum við Norðurland. - Veiða í landhelgi og sigla í torfur, sem íslensk skip hafa kastað á. - Rússarnir hafa margsinnis brotið umferðareglur á hafinu, svo að legið hefur við slysi."

Innihald fréttaklausunnar kemur að mestu leyti fram í fyrirsögnum blaðsins nema tekið er fram, að Rússarnir séu orðnir illa þokkaðir meðal íslenskra sjómanna, og að síðustu er klykkt út með því, að tilgangur Rússanna með leiðangri þessum muni vera annar en síldveiðar. "Mikið getur Alþýðublaðið logið", sögðu allir um borð í skipinu, sem ég er á, þegar þeir lásu þessa frétt. "Mennirnir hljóta að hafa verið ruglaðir eða blátt áfram fullir, þegar þeir birtu þessa frétt." Hvað skyldu vera mörg prósent sannleikur í fréttunum, sem þeir birta um Sovétríkin og nágrannalönd þeirra."

Þannig var tónninn í skipshöfninni við lestur klausunnar.

Alþýðublaðið hefur sennilega ætlað að slá sér upp á þessari frétt. Hún er auðsjáanlega skrifuð fyrir fólk, sem ekki stundar síldveiðar á yfirstandandi vertíð. Hjá okkur síldveiðisjómönnum verkar hún yfirleitt gagnstætt tilgangi sínum. Við, sem höfum stundað síldveiðar í sumar höfum lítið orðið varir við Rússana. Þó vitum við, að þeir hafa móðurskip og birgðaskip og nokkra hringnótabáta. Fleiri þjóðir hafa hér einnig hringnótabáta og því ekki sannað, að um Rússa sé að ræða, þótt erlendir hringnótabátar sjáist að veiðum innan landhelgislínu, nema flagg eða merki sjáist greinilega.

Þó skal það ekki véfengt, að rússneskur hringnótabátur hafi kastað um línu austur við Digranes, eins og sagt er í klausu Alþýðublaðsins. Hinsvegar skal á það bent, að staðar-ákvarðanir þær, sem skip gera með miðum eftir kompás, eru

ekki alltaf sem nákvæmastir og þarf ekki miklu að muna svo veruleg skekkja hljótist af. Til dæmis vil ég benda á, að mér er kunnugt um að skip nokkurt, sem er á síldveiðum, fór fram hjá brezkum botnvörpung, sem var á veiðum ískyggilega nærri landi. Eftir miðunum skipsins reyndist duflíð, sem hann hafði úti, vera 1/2 sjómílu fyrir innan línu. Varðskipi var gert aðvart, og við athugun þess kom í ljós, að togarinn var ekki það nálægt línu að um landhelgisbrot væri að ræða. Þrjár mílur frá landi er ekki stór vegalengd.

Það er engu líkara en að Alþýðublaðið hafi gleymt, að fleiri útlendar þjóðir stunda síldveiðar við Ísland í sumar en Rússar. Það minnst ekki einu orði á Norðmenn, sem munu hafa um 200 skip á miðunum hér, og sem stöðugt beita miskunnarlausum yfirgangi, bæði í höfnum og á rúmsjó. Á Siglufirði komast íslensk skip varla upp að bryggjum fyrir útlendingunum, og vitað er að Norðmenn veiða og salta innan landhelgislínu þegar þeir sjá sér tækifari til þess. - Auk þess hafa þeir alltaf sýnt íslenskum fiskimönnum fádama frekju og yfirgang við síldveiðarnar.

Alþýðublaðið hefur einnig gleymt að geta um þýzka leiðangurinn, sem sjaldan heldur sig fjarri íslenska flotanum (þar eru nefnilega íslenskir fiskiskipstjórar um borð). Einnig hefur blaðið gleymt Svíum og Finnum, sem hér stunda veiðar í sumar, og hafa ekki fengið orð fyrir að vera kurteisir í samskiptum sínum við Íslendinga í sambandi við síldveiðar.

Viðvíkjandi fullyrðingum bl., um að Rússar brjóti siglingareglur og að það sé eingöngu íslenskum skipstjórnarmönnum að þakka, að tekizt hefur að komast hjá slysum, vil ég aðeins taka fram, að ég hef ekki orðið var við slíkt hjá skipum þeirra. Það getur kannské komið fyrir, um það vil ég ekkert fullyrða. Hinsvegar virðist Norðmönnum liggja í léttu rúmi þótt þeir reanni sér fyrir stefni á skökkum bóg. Og því miður má segja um marga landa okkar, að siglingareglur eru ekki alltaf í hávegum hefðar þegar verið er að síldveiðum.. Það er þá undir þeim komið, sem í rétti er, að hann sé nógu fljótur að grípa til þeirra ráða, sem afstýrt geta ásiglingu

og slysi. Við Íslendingar höfum innbyrðis orðið fyrir slysum á mönnum og skaða á skipum af þessum orsökum.- Nærtakasta dæmið er frá yfirstandandi vertíð.

Það er vissulega slamt útlit fyrir okkur Íslendinga hvað síldveiðar snertir. Allur þessi mikli sægur veiðiskipa samfara aflaleysissumrum. Við horfumst í augu við það, að stórbjóðir, sem ekki skortir fjármagn né útbúnað hafa þegar byrjað síldveiðar á miðunum umhverfis landið. Engin efast um, að hinn síaukni veiðifloti útlendinga getur haft alvarlegar afleiðingar fyrir síldveiði- og markaðsmöguleika okkar.

Hvað á nú að gera til að bagja mestu hattunni frá dyrum.

Það þýðir víst lítið að hrópa: "Rússar veiða í landhelgi", eða "Rússar fara ekki eftir alþjóðasiglingareglum", eins og Alþýðublaðið gerir. Það er annað og meira, sem þarf að gera. Það þarf að vinna að stækkun landhelginnar. Það þarf að fá viðurkenningu stórveldanna fyrir því, að Íslendingar séu fiskveiðapjóð, sem byggir fjárhagsafkomu sína á fiskveiðum og útflutningi fiskiafurða. Og það þarf að taka upp vinsamleg verzlunarviðskipti við þessar þjóðir, selja þeim síldarafurðir og fá þær til að draga úr síldveiðum hér við land.

Ég geri ekki ráð fyrir að Alþýðublaðið vilji taka undir slíkar kröfur. Ritstjórar þess munu halda áfram að hrópa "Rússar, Rússar," þar til þeir verða orðnir álíka á sig komnir og hermálaráðherrann vestan hafs, sem varð sínum eigin hugarburði að bráð.

Kúsan 12/6. '50.

Dáms og utavíkismálaráðherra Björni Benediktsson
Reykjavík.

Konuráðherra!

Vik beint af málefnum, en það er land-
helgismálið, sem mig langar til skutlegra að drepa
á við þig. Sökum þess, að vandradasamningurinn
milli Danas og Englandsinga 24/6. '01, var sagt upp og
þor með áhrifskemmdum, og mi svo komið, að til
okt. 1951 njóta Bretar betri atstöðu til þess að
fiska þ. Norðurlandi en jafnvel Íslendingar
gælfir. Þetta er að vísu "anomalí" eða
háttung, en litlu betra er mitt, að fiski
þau hvort við annars hlið, f. d. norðl skip
og enstka, innan friðunorlinnumur nýjju en
utan landhelgislínumur gamla þ. e. "enstka-
dæmtru", frá vortur Nordmatorium degins þ.
lög og dæm, en Bretum ekki.

Þagalega gjed, og eptis því hefur andvitað að
fóra, er þetta lankrjett, en gjed frá gánuor-
-höf þjótrjettarinn um "beslúttör", frá er
hatt við, að frandi voru fóri að mótumala
og fleiri en hann. Nú dættur mið i þag
hvort þið Ólafur Thors gættuð ekki, - en til
þess hafid þið gáfur, samningslyur þag

mátt stöðu ykkar vegna, - þungid brestu stjór-
-na til þess að vinna að því, að eustrið togara
og önnur veitiskip, ef um væri að ræða, kæmu
einki um f. fridunorlinuma til áðvæpuds
líma (okt. '57) að samn. 24/6. '01 x útrúmmum.

Ef þetta væri hægt "að diplomastískt veij"
væri þungu göt lausu á spidum málstað.
Aukvitad allat þj ekki til að neitt yrdi
apuklæð um þetta, heldur þori milli þjrd-
-anna tveggja sem vinsamleg tilmalí o.s.f.

þá x annat. Sytra heyrði þj því fleigl
epki mámmum "í ríkisokipi" sem þj ekki
nánnor nafugreini að svo stöðu a. m. k. að
mi þyrfti minni vortkipakast f. Norður-
landi en áðr, því "ni væri deins ávarja
- beina línu!" Þj þot þj ekki að segja frá
hvílikur bróplegur og blagilegur misbilun
þetta x. Ni þot einsmitt á tvöföldum
væri að ræða, við þot sem áðr hefis vrid,
um silveindesimam og Siglufjörð þot alveg
gjortahl. að geta. Þot hafa á höfnumi súðan
- þorin or vrit þamir harkulegustu bróttis og
þot x tilmal yfir og borgat sel þjrd.

Þú afsak þessor línu, þot xú einkamal
til þú. Þrotu þú þinni kora kurdur.

Kor kveðja
M. Hauðen

Kodla Skeyti Ríkisskijs til skipshj.
Ógis Akvæpi. 25/7. 48.

Dómamála ríðera áskar virka hvat
skipshjari rússneska heim fyrir land-
helgisþól hafi sagt, að myndi hvada
kinnum dættum, að hann og aðrir
yfimum skipum vora í rússnesku
flotanum.

Svarkeyti skipshjón sama dag:

Sagti þat privát samtali leitinna.
Nú fyrsta sinni fífti skipi. Kom
Reykjavík hósi 1943, Akvæpi
einn sinni.

1) Gænt er betra

at taka ábættuna af
því at tafa Faxalóa-lim-
unni - og þá væntanlega
þá banninn aflikt vit
dómsuppboðningu

ata

þessa : veg þyri málsóku
og þá semilega at bannit
haldist um öflugri sjáulegum
tíma.

2) En gænt at samþykkiá dómsmet ferð
nema tryggast sé, at banninn verð: aflikt

ata helst strax

a. m. k. vit dómsuppboðningu?

3) Höfum vit heg ata óþag af því, at
4 milna-deilan verð: lítin opin?

En nokkur leit, at samþykkiá
þat nema tryggast sé, at
banninn verð: aflikt?

4) En óatvilegt, at ef breska stjórni
ber þyri sig ómöguleika á ábættunum
lofordum um bannit, þar sem þat
sé einbafþyri tabi, þá sé þess k.
at þáhlæsiandi yfirlýsingar þvi
einu- atila síu þessum?

h.)

5) Þ outsendingu sími frá A. má

segja:

"As regards base-lines, Her Majesty's Government recognise that, in the light of the recent ruling by the I.C.J., Iceland may consider herself entitled to define her internal waters by reference to a series of base lines and to measure her territorial waters from these base lines." Síðan er víðit at neðan, samun a.m.k., sem setta eru um íbörðum grunnlinum, því mest:

Bearing in mind these criteria, Her Majesty's Government have examined the base lines prescribed by the Icelandic Regulations of the 19th March, 1957, and have come to the conclusion that the base line between base points 39 and 40 cannot be justified by reference to the criteria established by the Court"

þá þennan árg. fyrir þessu

Þ app. þ. 5. heildin áfram,
Her M. G. would be glad if the Icelandic Government would consider taking steps to modify their new regulations in regard to both the four mile limit

3.)

and the base line across Fata
Flói. If, as U. M. G. hope, the
I. G. are able to agree to this
suggestion, it will go some
way to alleviate the strong
sense of dissatisfaction that
has been created in the U. S.
by the issue of the regulations
in their present form."

Felst diki : þessu vitu þeirning
á því, að áttvað grunnlínum
sinn dreymur : samræmi við
reglur alþjóðalaga? Vitu þeirning,
sinn er staðfest með tillögum
Núttings frá 20. jún.

Er á nokkurn hátt vanþægja
að halda sinn á því viti vitu -
þeirningu?

Getur isl. stj. hafnað þessu
þótt stj. vildi?

Tilögum.

1. Skilyrti: f. sam þ. á mest fent f. Glegg.
er fullmagnandi af-lisning um
afleitingu barnsins, - helst strax, þó
ath. mest varðit, hvort sitari afleiting
næstlega.

2. Skilyrti: næstlega þessuvaran
sem tryggir at þessi máls mest fent
vert: ekk. t-a. ritiloka þessari
stakum sitar. ef atviki standa
t-l.